

ANNA JURCEWICZ
Uniwersytet Wrocławski

PTAKI W KOMEDIACH TYTUSA MAKCJUSZA PLAUTA

Komentatorzy sztuk Plauta bardzo rzadko podejmują kwestię występowania i funkcji ptaków w utworach tego komediopisarza. Jest to zaskakujące, ponieważ pojawiają się one aż w czternastu utworach¹ na dwadzieścia jeden. Uważam zatem, że duża ich różnorodność (dwadzieścia jeden różnych ptaków) może stanowić interesujący przedmiot badań.

Nazwy wielu ptaków, takich jak np.: *picus* (dzięcioł), *cornix* (wrona), *corvus* (kruk), *parra* (sowa), *columba* (gołąb) czy *turtur* (turkawka), w literaturze łacińskiej spotykamy po raz pierwszy u Plauta². W sztukach odnajdujemy pierwotne formy nazw ptaków, np.: *monerula* – kawka (w wyniku dysymilacji spółgłosek zębowych przekształciła się w *monedula*), *lusciniola* – słowiczek (potem *luscinia*), nazwę pochodzenia greckiego: *alcedo* (zimirodek). Większość z nich jest onomatopeiczna³. Są jednak pewne terminy, których etymologię trudno wytłumaczyć, np.: *aquila* (orzeł), *passer* (wróbel), *parra* (sowa)⁴.

Na podstawie częstości pojawiania się w sztukach nazw niektórych gatunków, możemy wnioskować o stopniu, w jakim były one znane publiczności (zob. indeks). Nazw takich ptaków drapieżnych, jak: *vultur* (sęp), *accipiter* (jastrząb), *aquila* (orzeł) czy *miluus* (kania), używa Plaut w wyzwiskach i kłótniach, podkreślając w ten sposób siłę i negatywne cechy charakteru postaci. Nazwy ptaków nieagresywnych np.: *columba* (gołąb), *coturnix* (przepiórka), *hirundo* (jaskółka), *monerula* (kawka) albo *passer* (wróbel), wykorzystuje w pieszczotliwych epitetach.

¹ *Ośła komedia*, *Skarb*, *Siostry*, *Jeńcy*, *Panna młoda*, *Bracia*, *Żołnierz samochwał*, *Strachy*, *Pers*, *Punijczyk*, *Pseudolus*, *Lina*, *Trzy grosze*, *Gbur*.

² J. André, *Les noms d'oiseaux en latin*, Paris 1967, s. 128, 61, 62, 118, 58, 158.

³ Varro *Ling.* 5, 75: *Deinde generatim: de his pleraeque ab suis vocibus ut haec: upupa, cuculus, corvus, hirundo, ulula, bubo; item haec: pavo, anser, gallina, columba* [Uogólniając z tych [nazw ptaków] wiele pochodzi od ich głosów, jak: dudek, kukulka, kruk, jaskółka, puszczyk, sowa; podobnie: paw, kaczka, kura, gołąb].

⁴ André, *op. cit.*, s. 9.

Kilkakrotnie spotykamy się z nawiązaniem do wróżb z lotu ptaków. W ich objaśnianiu zazwyczaj brano pod uwagę głos i charakter ptaków, a także wysokość oraz kierunek ich lotu⁵. Za pomyślny znak uważano lot ptaka z lewej strony (z zachodu) na prawą (na wschód). W postaci Libanusa, który poszukuje pieniędzy na wykup dziewczyny dla swojego pana, komediopisarz przedstawia bezradność wynikającą z nieumiejętności zinterpretowania wróżby: *Woli bogów zasięgnąłem: Ptaki dobrze wróżą. / Dzieciół, sroka, tu po lewej, kruk, sowa po prawej, / Każą zacząć bardzo dobrze: Słucham waszej rady. / Ale cóż to? / Dzieciół kuje... w ten wiąz? Coś jest na tem / Pewnie – ile ja z tej wróżby umiem wyrozumieć (Ośła komedia, w. 285–289)⁶. W *Skarbie* jeden z bohaterów wspomina: *O, to bez kozery, że mi tu kruk krakał / Z lewej strony. Równocześnie i grzebał i krakał* (w. 678–679). Spośród ptaków wróżebnych Plaut wymienia cztery: *picus* (dzieciół), *cornix* (wrona)⁷, *corvus* (kruk) oraz *parra* (sowa)⁸. Z cytowanych fragmentów możemy wnioskować, iż komediopisarz zauważył w ówczesnym społeczeństwie stopniowe zanikanie umiejętności interpretacji wróżb z lotu ptaków.*

W twórczości Plauta odnajdujemy także nawiązania do mitów, w których pojawiają się ptaki. W *Braciach* Menechmus wykrada żonie suknię i zanosi ją do kochanki (w. 147–148). Chwali się tym niewolnikowi, przyrównując siebie do orła, a poniekąd do Zeusa, który, jak wiemy z mitu, zamienił się w orła, porywając Ganimedesa. Plaut wprowadził tutaj orła celowo, podkreślając tym samym siłę i spryt Menechmusa, a także nawiązał do historii, która z pewnością była świetnie znana publiczności. W innej komedii – *Pers* (w. 5) – wspomina autor ptaki stymfalijskie znane z mitu o pracach Heraklesa.

W doborze ptaków dostrzegamy umiejętność obserwacji zachowań ludzkich i trafność ich oceny. Starożytnym nie była obca wiedza o zachowaniu się ptaków, nawet tych egzotycznych. Możemy się o tym przekonać w rozmowie niewolnika Toksyłusa i Pegnijum – służącego Tymarchidesa, którzy szybki bieg człowieka przyrównują do charakterystycznego biegu strusia (*Pers* w. 237–238). Ptaki występują w porównaniach, natomiast nie spotykamy opisu ich wyglądu z wyjątkiem *Jenców*, w których o kilofie mówi się, że ma kształt dudka (w. 1221)⁹. Na uwagę zasługuje to, że niektóre z nich pojawiają się u Plauta tylko raz: *alcedo* (zimerodek), *luscinia* (słowik), *parra* (sowa), wspomniany wcześniej *upupa* (dudek) i *passer marinus* (struś).

Ukazując charakter człowieka, komediopisarz niejednokrotnie odwołuje się do ptaków. W *Braciach* *aquila* (orzeł) staje się metaforą siły i sprytu. Ptak ten odgrywa podobną rolę w komedii *Pseudolus*, gdzie obrazuje przebiegłość, a także obrotność

⁵ S. Oświecimski, *Zeus daje tylko znak, Apollo wieszczy osobiście. Starożytne wróżbiarstwo greckie*, Wrocław 1989, s. 23.

⁶ Tłumaczenia fragmentów komedii T.M. Plauta według wydania: Plaut, *Komedie*, przeł. G. Przychocki, Kraków, t. I 1931, t. II 1934, t. III 1935, t. IV 1937.

⁷ G. Przychocki tłumaczy nazwę tego ptaka jako: sroka.

⁸ Ptak ten pojawia się tylko w tej komedii.

⁹ *Upupa*, czyli dudek, bardzo rzadko pojawia się w literaturze łacińskiej; u Plauta tylko w tej komedii i nie ma znaczenia symbolicznego.

kucharzy: *Cóż ty myślisz, że znajdziesz jakiego kucharza / żeby nie miał pazurów jak kania lub orzeł?* (w. 941–942).

Synonimem rozbójnika i człowieka chciwego staje się inny drapieżny ptak: *miluus* (kania). Świadczy o tym nie tylko przytoczony cytat z *Pseudolusa*, lecz także ten z komedii *Punijczyk*, gdzie Adelfazjum, bojąc się żołnierza Antamenidesa, tuli się do Agorastoklesa, mówiąc: *Trzymaj mnie, mój drogi, / Ale dobrze! Tak się boję, że mnie ten sęp¹⁰ porwie / Straszna bestia – twe kurczątko* (w. 1461–1463). Warto zauważyć, że w późniejszej łacinie termin *miluus* będzie oznaczał również rybę morską i w takim znaczeniu nazwa ta występuje u Horacego¹¹.

Eksponując ludzką chciwość i okrucieństwo, Plaut wykorzystuje nazwę innego drapieżnego ptaka: *accipiter*, czyli jastrząb, krogulec, np. w *Persie*, gdzie niewolnik Toksylus oskarża stręczyciela Dordalusa o chytrość i skąpstwo: *Ty, śmietniku publiczny, z błotem pomieszany, / Plucho, szujo, zbrodniarzu, lotrze, hańbo ludu, / Krogulcze na pieniądze, drapieżco zawistny, Chciwcze, zdzierco, porywco – niktby w trzystu wierszach / Twych łajdactw nie wygadał* (w. 500–504).

Grabieżcę i łowcę spadków przedstawia autor w postaci sępa – ptaka żywiącego się padliną. Tak dzieje się w *Gburze*, gdzie o zamiarach uwiedzenia bogatego żołnierza Stratofanesa przez heterę Fronezjum, mówi Dinjarchus: *Już o nim [o żołnierzu Stratofanesie] tylko myślą. Wietrzą jak te sępy. Trzy dni naprzód, gdzie będzie jakieś żarcie! / na niego mają chrapkę, on im wszystkim w głowie / Na mnie już nikt nie spojrzy, gdy on tutaj przyjdzie, / Jakbym był już umarły, przed dwustu latami. / Jak słodko mieć majątek! Bieda, mnie biednemu!* (w. 385–390). Innym razem w sztuce *Trzy grosze* obywatel ateński, Megaronides, oskarża niejakiego Kallikleśa o zagarnięcie majątku powierzonego mu przez przyjaciela: *Przede wszystkim na ogół źle mówią o tobie / Rodacy twoi mówią, żeś „brudnozyskowny”, / A inni znowu mówią, żeś jak sęp łapczywy / I pożerasz nie dbając, czy swoich czy obcych* (w. 104–106).

Późniejsi pisarze łacińscy także przedstawiali łowców spadków, oszustów i złodziei jako sępy. Przykłady odnajdujemy u takich autorów, jak Cyceron¹², Marcjalis¹³, Seneka¹⁴ czy Apulejusz¹⁵.

¹⁰ Tak G. Przychocki tłumaczy nazwę *miluus*.

¹¹ Hor. *Epist.* 1, 16, 50–51: *cautus enim metuit foveam lupus accipiterque / suspectos laqueos et opertum miluus hamum* (ostrożny wilk lęka się pułapki, jastrząb zdradliwych sidła, drapieżna ryba ukrytego haczyka).

¹² Cic. *Pis.* 38: *appellatus est hic vulturius illius provinciae, si dis placet, imperator* (nazwany jest ten władca sępem tej prowincji, jeśli bogom to się podoba).

¹³ Mart. 6, 62, 4: *cuius vulturis hoc erit cadaver?* (czyjego sępa to będzie trup?).

¹⁴ Sen. *Epist.* 95, 43: *Amico aliquis aegro adsidet. probamus. At hoc hereditatis causa facit: vulture est, cadaver expectat* (Kiedy ktoś siedzi przy chorym przyjacielu, pochwalamy. Lecz jeśli czyni to, aby otrzymać spadek, jest jak sęp, który czeka na trupa).

¹⁵ Apul. *Met.* 10, 33, 1: *quid ergo miramini, vilissima capita, immo forensia pecora, immo vero togati vulturii, si toti nunc iudices sententias suas pretio nundinantur* (Cóż się więc cudujecie, kapuściane lby, czy raczej trzodo pniaczka, czy najwłaściwiej: wy krogulce ubrane w togi, że teraz każdy sędzia frymarczy swym wyrokiem za gotówkę). Apulejusz z Madaury, *Metamorfozy albo Złoty osioł*, przeł. E. Jędrkiewicz, Wrocław 1953, s. 255.

Z kolei dzięki ptaki stają się metaforycznym obrazem uwięzionego, który szybko skorzysta z ucieczki, jeżeli tylko mu się ją umożliwi. Pogląd ten wyraża komediopisarz słowami obywatela eolskiego Hegjo w rozmowie z niewolnikiem Lorariusem: *Człowiek wolny w niewoli jest jak ptak dziki / daj mu tylko raz jeden sposobność ucieczki, / już dosyć! Już go nigdy nie zdołasz znów złapać* (Jeńcy, w. 133–135).

Osobę dobrze poinformowaną, ale dyskretną i nie zdradzającą swoich wiadomości, obrazuje *cornix* (wrona), z którą w *Strachach* utożsamia się niewolnik Tranjo. Może to świadczyć o tym, że starożytni nie bardzo rozróżniali krukowate (albo nie przywiązywali do tego wagi), gdyż już Warron w *De Lingua Latina* wspomina o problemach związanych z nazewnictwem tych ptaków¹⁶.

Mówiąc o kochankach i głupcach¹⁷, komediopisarz używa nazwy innego ptaka: *cuculus*, czyli kukułka. Wykorzystuje ją w wyzwiskach¹⁸ (*Pers* w. 358). W późniejszej literaturze łacińskiej spotykamy się z tym także u Horacego, gdzie określenie „kukułka” jest inwektywą na robotników opieszale pracujących w winnicach¹⁹.

W *Siostrach* dzięki zestawieniu ze sobą elementów uzbrojenia żołnierza i przedmiotów wykorzystywanych w czasie uczty (miecz – turkawka, hełm – puchar wina, odznaka – wieniec) Plaut podkreśla odmiennność stylu życia wielu młodych ludzi, którzy zamiast uprawiania sportu i udziału w walce, preferowali uczestnictwo w ucztach. W rozmowie z dwiema heterami młodzieniec Pistoklerus wzbrania się przed wejściem do ich domu: *Ja mam wejść do takiej szkoły [dom heter], gdzie ruiny uczą? / Zamiast dysku groź wyrzucać za niesławą gonić? / [...] Zamiast miecza turkawki się chwycić, / Gdzie mi ktoś tam zamiast cestu kubek w rękę wetknie, / Zamiast hełmu puchar wina, za odznakę wieniec, / Zamiast włóczni kości do gry, za pancierz koszulkę, / Zamiast mego konia łóżko, miasto tarczy dziewczkę* (w. 39–45). Dzięki takim zestawieniom komediopisarz pokazuje, jak rozpusta, rozrzutność i brak ideałów oddziaływały na młodych chłopców, którzy na chwilę wyrwali się spod skrzydeł opiekunów.

W sztuce *Lina*, mówiąc o kaczce (*anas*) swobodnie poruszającej się na ziemi i w wodzie, pisarz obrazuje umiejętność przystosowywania się ludzi do różnych sytuacji. Dostrzegamy to w zwrocie frazeologicznym: *mieć kaczą naturę (utinam fortuna nunc anetina uterer)*²⁰.

W *Ośleju komedii* Kleareta w rozmowie z młodzieńcem Argyrippusem przyrównuje swój zawód stręczycielki do zawodu ptasznika, który łapie ptaki, sypiąc im ziarno. Tłumaczy ona, że hetery pełnią funkcję przynęt, łóżka – sideł, ptaki – amantów: *Ptasznik, gdy plac przyszykuje, rzuca pokarm ptakom; / Przywykają – koszt być musi, gdy kto zysku szuka / Często jedzą: Raz złapane, koszt ptasznika splotać. / Tak i u nas:*

¹⁶ Varro *Ling.* 9, 56: *ideo equos dicitur et equa, in usu enim horum discrimina: corvos et corva non, quod sine usu id, quo dissimilis natura* (Tak więc mówi się koń i klacz, ponieważ w ich wyglądzie jest różnica; kruk i kruczyca nie, gdyż brak różnic zewnętrznych choć różna ich natura).

¹⁷ G. Lodge, *Lexicon Plautinum*, vol. I, Lipsiae 1904–1924, s.v. *cuculus*.

¹⁸ W wyzwiskach termin *cuculus* – kukułka, G. Przychocki tłumaczy jako dudek.

¹⁹ Hor. *Sat.* 1,7,31: *magna conpellans voce cuculum* (głośno nazywają kukułką).

²⁰ *Rud.* 533.

Plac, to dom nasz; ptasznikiem ja jestem; / Co hetera, to przynęta; łóżka to są sidła; / Jako ptaki są amanci (w. 240–245).

Za pomocą porównań do ptaków Plaut pobudza wyobraźnię widza. W *Pseudolusie* nieestetyczne pismo zostaje przyrównane do kurzych bazgrołów: *więc, dalibóg, czy kury mają także ręce? Bo to kura pisała* (w. 29–30).

Pojawia się tutaj *gallina* – kura (femininum do rzeczownika *gallus* – kogut). Obie te formy przejęte z języka potocznego odnajdujemy w literaturze, podobnie jak kilka wcześniej wspomnianych innych nazw ptaków, po raz pierwszy u Plauta²¹.

Komediopisarz często stosuje deminutiwa: *passerculus* (wróbelek), *aneticula* (kaczusia), *putillus* (kurczątko), *lusciniola* (słowiczek)²². Spotykamy się również z nazwami takich ptaków, jak: *hirundo* (jaskółka), *coturnix* (przepiórka), *monerula* (kawka), *columba* (gołąb), które pełnią podobną funkcję jak deminutiwa, ale nie występują w zdrobniących formach. Wszystkie te ptaki pojawiają się zwykle w rozmowach kochanków, w grach słownych o zabarwieniu erotycznym, np. w *Oślej komedii*: *Więc mnie nazwij swą kaczusią, gołąbkim, pieseczkim / Jaskółeczką lub kaweczką, maleńkim wróbelkiem, / Zrób nareszcie ze mnie węża z dwoistym językiem, / I tak opleć wokół ramion, uściśnij za szyję* (w. 736–739). W tej samej sztuce odnajdujemy także inny przykład: *Więc mnie nazwij twym wróbelkiem, kureczką, przepiórką / [...] Weź za uszka i usteczka przyłóż do usteczek!* (w. 708–710).

Wykorzystuje zdrobnienia jako przeciwstawienia do wyrażen o znaczeniu negatywnym w celu wzmocnienia kontrastu, np. w sztuce *Punijczyk*: *straszna bestia* (sęp) – *two kurczątko* (ukochana). Innym razem, w *Siostrach*, słowiczek jest synonimem słodkiego śpiewu, który ma za zadanie odwrócić uwagę, „zamydlić oczy”. Ptak ten pojawia się tam w formie zdrobniającej *lusciniola* (młody słowik, słowiczek). Dopiero w *Sermones* Horacy²³ użyje terminu *luscini* – słowik.

Komediopisarz wymienia również ptaki, z jakich sporządzano potrawy. W *Strachach*, w kłótni dwóch niewolników, występuje *turtur*, czyli turkawka, synogarlica: *Nie wszyscy mogą pachnąć olejkiem zamorskim, / Jak ty – leżeć przy stole na miejscu dostojnym / I takie wyszukane jak ty jeść potrawy. / Trzymaj sobie te ryby, drób, synogarlice!* (w. 41–44). Z kontekstu tej wypowiedzi wynika, że ptak ten mógł być droгим przysmakiem w czasach Plauta. Inny przykład odnotowujemy w *Skarbie* (w. 431–432), gdzie kucharz Antraks każe kuchcikowi Dromo dokładnie oskubać koguta. Ptak ten wielokrotnie pojawia się w sztukach tego autora, szczególnie w kulinariach (*Ośla komedia*, *Skarb*), choć w jednym wypadku występuje jako ptak zwiastujący początek dnia (*Żołnierz samochwał*).

Warto zwrócić uwagę na to, że współczesny Plautowi Katon Starszy w *De agri cultura* bardzo mało miejsca poświęca ptakom jako produktom spożywczym, wspo-

²¹ André, *op. cit.*, s. 81, 82.

²² Słowik pojawia się tylko w sztuce *Siostry*.

²³ Hor. *Sat.* 2, 3, 245: *luscini* *soliti* *inpenso* *prandere* *coemptas* (słowiki skupowane na śniadanie za ogromną cenę).

minając jedynie o hodowli kur, kaczek i gołębi²⁴. Być może jest to dowód na to, że w czasach komediopisarza wykorzystanie ptaków w dziedzinie kulinarnej nie było powszechne.

Różnorodność ptaków (*alcedo, accipiter, anas, aquila, columba, cornix, corvus, coturnix, cuculus, gallina, gallus, hirundo, luscinia, miluus, monerula, passer, passer marinus, parra, picus, turtur, upupa, vultur*) pojawiająca się u komediopisarza świadczy o bogactwie i oryginalności motywów, za pomocą których uatrakcyjnił treści swoich sztuk. Odnajdujemy je w komizmie sytuacyjnym (trudne do zinterpretowania przez bohaterów wróżby z lotu ptaków, metaforyczne obrazy, liczne nawiązania do mitologii, porównania przedmiotów lub osób do ptaków), słownym (pieszczotliwe epitety, klótnie kochanków, wyzwiska) oraz w sposobie charakteryzowania postaci (ukazanie cech charakteru, najczęściej negatywnych).

Nazwy ptaków użyte przez Plauta wzbogaciły gamę środków dramatycznych, niezbędnych mu do konstruowania *vis comica* i w znacznym stopniu przyczyniły się do barwnego przedstawienia postaci wykreowanych przez poetę.

Symbolika ptaków i funkcje, jakie im przypisywano, są widoczne w utworach takich twórców, jak: Cyceon, Horacy, Seneka, Apulejusz, a współcześnie funkcjonujące porównania z ptakami niejednokrotnie mają plautowską genezę. Podobnie jest z przysłowiami, choć niewiele zwrotów z jego komedii odnajdujemy w literaturze europejskiej w formie powiedzeń. Można odnaleźć zaledwie dwa takie przykłady: wyrażenie: *Sinne pennis volare haud facilest*²⁵ (Trudno jest latać bez skrzydeł) z komedii *Punijczyk* w języku niemieckim istnieje w postaci powiedzenia *Er will fliegen, ehe ihm die Federn gewachsen sind*²⁶ (chciałby latać, zanim wyrosną mu skrzydła). Drugie wyrażenie pochodzi ze sztuki *Epidikus: Avi sinistra*²⁷ (ptaki po lewej), w języku niemieckim używane jest w formie *Ob rechts die Vogel fliegen, oder – links*²⁸ (czy ptaki lecą na prawo, czy na lewo) i oznacza dobrą wróżbę. W języku polskim wcześniej wspomniany zwrot – „pisać jak kura pazurem” – być może właśnie bierze swój początek z komedii Plauta.

INDEKS

PTAKI WYSTĘPUJĄCE W KOMEDII PLAUTYŃSKIEJ²⁹

1. *alcedo* – zimorodek; *Poen.* 356
2. *accipiter* – jastrząb lub w ogóle duży ptak drapieżny; *Persa* 409
3. *anas* – kaczka; *Asin.* 693, *Capt.* 1003, *Rud.* 533

²⁴ Cato *Agr.* 89–90.

²⁵ *Poen.* 871.

²⁶ C.S. Köhler, *Das Tierleben im Sprichwort der Griechen und Römer*, Hildesheim 1967, s. 48.

²⁷ *Epid.* 182.

²⁸ Köhler, *op. cit.*, s. 180.

²⁹ T.M. Plautus, *Comoediae*, vol. I–II, ed. W.M. Lindsay, Oxonii 1903.

4. *aquila* – orzeł; *Men.* 144, *Persa* 759, *Pseud.* 852
5. *columba* – gołąb; *Asin.* 209, *Asin.* 693, *Cas.* 138, *Mil.* 162, *Rud.* 887
6. *cornix* – wrona; *Asin.* 260, *Most.* 832, *Most.* 834, *Most.* 835, *Most.* 836, *Most.* 837
7. *corvus* – kruk; *Asin.* 260, *Aul.* 624, *Aul.* 669, *Aul.* 670
8. *coturnix* – przepiórka; *Asin.* 666, *Capt.* 1003
9. *cuculus* – kukułka; *Asin.* 923, *Asin.* 934, *Persa* 282, *Pseud.* 96, *Trin.* 245
10. *gallina* – kura; *Asin.* 666, *Mil.* 162, *Pseud.* 29, *Pseud.* 30
gallus – kogut; *Aul.* 401, *Aul.* 465, *Aul.* 469, *Aul.* 470, *Aul.* 472, *Mil.* 690, *Pseud.* 166
11. *hirundo* – jaskółka; *Asin.* 694, *Rud.* 604, *Rud.* 772
12. *luscinia* – słowik; *Bacch.* 38
13. *miluus* – kania; *Aul.* 316, *Aul.* 319, *Poen.* 1292, *Rud.* 1124, *Pseud.* 852
14. *monerula* – kawka; *Asin.* 694, *Capt.* 1002, *Truc.* 501
15. *passer* – wróbel; *Cas.* 138
passerculus – wróbelek; *Asin.* 666, *Asin.* 694
16. *passer marinus* – struś; *Persa* 199
17. *parra* – sowa; *Asin.* 260
18. *picus* – dzięcioł; *Asin.* 260, *Asin.* 262, *Asin.* 263, *Aul.* 701
19. *turtur* – turkawka; *Bacch.* 68, *Most.* 44, *Poen.* 487
20. *upupa* – dudek; *Capt.* 1004
21. *vultur* – sęp; *Capt.* 844, *Curc.* 357, *Mil.* 1044, *Most.* 832, *Most.* 833, *Most.* 834, *Most.* 838, *Trin.* 101, *Truc.* 337

BIRDS IN TITUS MACCIUS PLAUTUS' COMEDIES

Summary

Analysing T.M. Plautus' comedies, I managed to select these birds which appear in particular functions. Sometimes they are well known in mythology, used as gods' attributes, e.g. an eagle was devoted to Zeus (*Men.* 144), etc. We find fortune-telling birds, like a woodpecker, crow, raven or an owl (*Asin.* 260), cock (*Asin.* 624). Sometimes birds' names are used by the comedy writer to create nicknames that show people's negative character, e.g. a stupid person is represented by a cuckoo (*Persa* 282). Very often diminutives appear: a little sparrow (*Asin.* 666, *Asin.* 694, *Cas.* 139), quail and little hen (*Asin.* 666), dove (*Asin.* 693, *Cas.* 139), little duck, swallow and little jackdaw (*Asin.* 693–694). Most of these phrases are borrowed from erotic vocabulary which can be simultaneously characteristic for colloquial language.

Plautus uses birds' names in comparisons, e.g. lovers are represented as birds (*Asin.* 215–226), a vulture stands for a robber and a catcher of inheritance (*Truc.* 337), wild birds appear as a symbol of a free man (*Capt.* 116). In that way he makes an impact on spectator's senses and imagination.

Due to a specified function of birds in his comedies, we can see social relations and life of Romans in Plautus' times, for instance, birds in the Roman cuisine, e.g. a cock.

Variety of birds (*alcedo, accipiter, anas, aquila, columba, cornix, corvus, coturnix, cuculus, gallina, gallus, hirundo, luscinia, miluus, monerula, passer, passer marinus, parra, picus, turtur, upupa, vultur*), which appear in his works, shows multiple original motives, which contributed to the attractive content of his plays.

Birds' names used by Plautus broadened a spectrum of dramatical means essential for the *vis comica* construction. They also contributed to a rich representation of protagonists created by the poet.

Functions and symbols of birds are visible in the works of the following writers: Cicero, Horace, Seneca, Apuleius, and modern comparisons to birds often are of Plautus' genesis.